

3. Довлатов С. Д. Эпистолярный роман / С. Д. Довлатов, И. М. Ефимов. – М. : Захаров, 2001. – 486 с.
4. Клепикова Е. Мытарь [Электронный ресурс] / Е. Клепикова. – Режим доступа : http://www.pseudology.org/Dovlatov/Podrugii/Klepikova_Elena.htm.
5. Ковалова А. Довлатов / Анна Ковалова, Лев Лурье. – СПб. : Амфора, 2009. – 441 с.
6. Орлова А. Блеск и нищета “Нового американца” [Электронный ресурс] / А. Орлова. – Режим доступа : <http://www.vestnik.com/issues/2002/0515/win/orlova.htm>.
7. Пахомова Н. Наш человек в “Нью-Йоркере” [Электронный ресурс] / Н. Пахомова. – Режим доступа : <http://www.sergeidovlatov.com/books/pahomova.html>.
8. Соловьёв В. Довлатов вверх ногами : трагедия весёлого человека / В. Соловьёв, Е. Клепикова. – М. : Коллекция “Совершенно секретно”, 2001. – 192 с.
9. Штерн Л. Довлатов – добрый мой приятель / Л. Штерн. – СПб. : Азбука-классика, 2005. – 352 с.

Анотація

У статті систематизуються та узагальнюються матеріали, що розкривають складну атмосферу американської дійсності, в якій жив та творив С. Довлатов. Стаття розкриває проблеми адаптації письменника до умов еміграції та збереження ним його творчої індивідуальності та стилю.

Ключові слова: еміграція, “Новий американець”, “колонки редактора”, “Нью-Йоркер”, радіо “Свобода”.

Аннотация

В статье систематизируются и обобщаются материалы, раскрывающие сложную и неоднозначную атмосферу американской действительности, в которой жил и творил С. Довлатов. Статья также рассматривает проблемы адаптации писателя в условиях эмиграции и сохранения им его творческой индивидуальности и стиля.

Ключевые слова: эмиграция, “Новый американец”, “колонки редактора”, “Нью-Йоркер”, радио “Свобода”.

Summary

The article summarizes and systematizes materials revealing difficult local conditions in which S. Dovlatov lived and worked in America. The article also deals with the problems of author's adaptation to emigration and writer's abilities for preserving his literary identity and style.

Keywords: emigration, “New American”, “editor's articles”, “New-Yorker”, radio “Liberty”.

УДК 821.162.1–3

Варфоломєєва Н.,
аспірант,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка

“GENTE RUTHENUS, NATIONE POLONUS”. “РУСЬКИЙ” МОТИВ У “ВОЛИНСЬКІЙ ПОВІСТІ” ТОМАША АВГУСТА ОЛІЗАРОВСЬКОГО “ХРЕСТ НА ПЕРЕДИЛІ” (“ТОПІР-ГОРА”)

Творчість представників “української школи” в польському романтизмі займає особливе місце у польсько-українській літературній спадщині ХІХ століття і має як беззаперечну художню цінність, так і цілком очевидне історико-культурне значення

для дослідження феномену “пограниччя” й досьогодні. Польський літературний критик Станіслав Грудзінський свого часу в одній зі статей зазначав, що “так звана “українська школа” нашої поезії мала таке беззаперечне щастя або швидше таку істотну цінність, що кожен із поетів, котрі до неї належали, незважаючи на силу таланту, мав притаманну лише йому рису, приносив до спільної скарбниці щось із власного духу, – кожен свою неньку-Україну бачив і оспівував інакше <...>” [1, 785]. Звернення польських поетів-романтиків до України було “невипадковим і мало й позалітературне – історичне та національне (патріотичне) підґрунтя. Україна – географічно та культурно екзотична провінція продовжувала бути для романтиків й надалі частиною їхньої власної вітчизни” [2, 123]. Твори цілої плеяди авторів того періоду рясніють знаково “українськими” темами, пейзажними замальовками, хоча написані вони здебільшого у історичному чи фольклорному ключі, і фігурують у них в основному представники шляхетському прошарку населення, зображені на фоні вагомих історичних подій. Так, “богатирська, лицарська, назначена відгомоном звитяжних битв, що велися у братньому із нами союзі (поляками – прим. Н. В.), – Україна Сагайдачних, Виговських, Ланцкороньських, Рожиньських, воскресла у пісні Богдана Залеського. Дика, гайдамацька Україна Гонти і Залізняка віджила у Гощинського <...>. Мальчевський у своїй “Марії” описав шляхту, що мешкала на Україні, представляючи дії з її історії на тлі буйної української природи <...>. Поетом фантастичного світу України є *par excellence* Гроза. Нарешті, пророком майбутнього України, майбутнього, дуже тісно поєданого із її минулим зумів стати Падура <...>” [1, 786]. Станіслав Грудзінський, подаючи настільки ємне визначення домінуючих рис у зображенні України у творчості основних представників “української школи” доходить висновку, що “таким чином, здавалося б, ці поети розділили між собою завдання представлення України в пісні так, що для інших нічого б не залишалося, як тільки повторювати те, що вони виспівали?” [1, 786], але потім зазначає, що “так можна було б вважати, але навіщо тоді творчість справжнього таланту. Довів її спроможність беззаперечно Олізаровський, стаючи у братніх лавах тих пророків із піснею, котра мала новий зміст і нову форму” [1, 786].

На тому, що, незважаючи на тематичну схожість відтворення Томашем Августом Олізаровським у своїй творчості образу України зі змалюванням її представниками “української школи”, все ж таки між ними існують суттєві відмінності, наполягає й літературний критик Міхал Грабовський, зазначаючи, що “саме Олізаровський довів, що без наслідування можна бути новим поетом української школи” [3, 87] і що “серед інших наших поетів Олізаровський має особливе обличчя” [3, 100].

Тією характерною особливістю творчості митця є те, що він зумів зрозуміти і творчо осмислити красу і сутність щоденного українського сільського побуту, представити картину світу звичайного пересічного мешканця кресів, відтворити колорит можливо не “національного”, а швидше “локального” характеру, його особливу межову ментальність, що до нього ніким із поетів-попередників не було зроблено. Підтвердженням цьому є слова польського критика Романа Грифа:

“Олізаровський малював люд степів таким яким він із молодих років залишився у нього в пам'яті. Однак сучасники, засліплені блиском слави наших відомих поетів не зуміли належно його оцінити. Не був він орлом, але із орлами здобував вершини і міг пишатися найшляхетнішою із рис письменника <...> оригінальністю” [4, 1–2] чи літературознавця Станіслава Здзярського: “<...> Олізаровський не шукав “української поетичності” у минулих літах, оповитих імлюю таємничості, але черпав її зі звичаїв сучасного йому люду, або ж із країни казки і фантастичних легенд...” [5, 305], поділяє цю тезу й той же Станіслав Грудзінський, стверджуючи, що “у той час, коли ті оспівували насамперед історичну чи фантастичну Україну, – він почав малювати її такою, якою вона була у той момент, коли він на неї дивився; тому змалював він українську хату зсередини, життя у ній і сцени тужливі, трагічні чи святкові на тлі повсякденного життя <...>” [1, 786].

Із вищезазначеного ми можемо зробити висновок, що основною заслугою Т.А. Олізаровського, на думку дослідників є звернення до індивідууму, а не до глобального історичного тла і художнє зображення ним в поезії “живої” щоденної української будучини. Але власне тут і виникає певна наукова колізія, адже попередньо нами згаданий Станіслав Здзярський у своїй літературознавчій розвідці стверджує, що “Олізаровський ніколи не бачив України, бо щойно виріс, то через певні обставини мусив полишити Волинь і податися до далекого чужого краю <...>” [5, 295–296].

Сучасна польська літературознавець Анна Камінська, котра є автором однієї з найновіших, надзвичайно фахової літературознавчої розвідки, присвяченої життю і творчості Т.А. Олізаровського [6], цитуючи слова Мар'яна Дубецького, одного першого з біографів Т.А. Олізаровського, також наголошує на тому, що “Україна, котру (Олізаровський – прим. *Н. В.*) оспівував була країною витвореною в його уяві, на власні очі він її ніколи не бачив” [7, 56; 6, 330], хоча далі у своїй статті зазначає, що “до двадцятого року життя, під час навчання у Кременецькому ліцеї, поет мав можливість спостерігати за волинськими звичаями” [6, 330]. Тобто, висувається теза, що все ж таки вирізняюча риса Т.А. Олізаровського серед грона “української школи” – зображення України такою “якою вона була у той момент, коли він на неї дивився” [1, 786], насправді є фікцією. Оскільки дане питання постає у ході дослідження творів письменника, присвяченим українській тематиці (варто зазначити, що вони становлять більшу частину його творчого доробку, враховуючи і близько 8 томів недрукованих поезій та драматичних творів, що лежать в рукописі), то для його з'ясування вважаємо за доцільне залучити для аналізу одну з ранніх поем Т.А. Олізаровського “Хрест на Передилі”, котра є найбільш репрезентативною у даному контексті, оскільки на відміну від інших “українських поем”, котрі повстали переважно у ранній період творчості письменника на теренах Галичини та Волині існує три версії цього твору, написані у різні часи. Перший варіант поеми був створений митцем, коли “після поразки волинського повстання він (поет – прим. *Н. В.*) перебував у Львові. Тут багато писав і дещо друкував у періодичних виданнях. Вигнаний з Австрії з багатьма іншими земляками прибув до Англії у

1835 році. У Лондоні провів з десяток років, постійно створюючи нові вірші і драматичні твори. Видав тут у невеличкій еміграційній друкарні певно найкращу свою поемку “Хрест у Передилі” <...> [8]. Другий варіант цього твору “Топір-гора” з'являється у “1852 році у Вроцлаві у тритомнику “Твори Т. Олізаровського (Dzieła T. Olizarowskiego)”” [1, 786]. Автор статті у “Кур'єрі Познанському” дуже схвально відгукується про “українські повісті” поета і зазначає, що “найцінніші із поем Олізаровського: “Завірюха”, “Топір-гора”, “Паладин Чорч”, “Бруно”, “Соня”, “Софті”. “Топір-гора” – це перероблений варіант “Хреста на Передилі”. Певно не для однієї людини залишиться загадкою, котра версія краща. У першій є значно більше дикості, але попри те, якась молодецька свіжість і розмай. У другій кольори доведені до більшої гармонії, менш разючі, сцени більш витримані і краще зв'язані між собою, але відчувається, що це виправлений твір, так би мовити, видно шви після вирізаних шматків” [9]. Письменник досить часто повертався до давно написаних творів, переосмислював їх, а іноді навіть трансформовував поеми у драматичні твори. Третім втіленням “волинської повісті”, створеним на еміграції у Франції, стала недрукована “мелодрама”, як її називає сам митець, із назвою “На небі і на землі”, котру нам вдалося знайти у рукописному фондї Польської Бібліотеки в Парижі [10, 1033]. Поема “Хрест на Передилі” [11, 7] вирізняється ще й тим, що у її підзаголовку значиться “волинська повість”, а не “українська повість”, що має істотне значення, тому що майже всі свої великі поетичні твори, пов'язані з Україною Т.А. Олізаровський називав у підзаголовку “українська повість”. Також важливим є те, що у цих текстах наявні українські географічні маркери – назви села та місцевості, регіону, а також річок [10; 11; 12]. На думку польського науковця Павла Кречуновича, “це назви дуже давні і незмінні <...>” [13, 66] і один зі способів “підкреслення “українськості” території, яка описується” [13, 66].

Але, що цікаво, у жодному із варіантів “волинської повісті”, де описується гора Топір і волинське, тобто українське село Передиль [14, 317], його мешканці, традиції та обряди, автор не вживає на їхнє означення назв на кшталт “українець”, “український”, “Україна”, натомість він широко використовує окреслення “волинянин”, “волинський”, “Волинь” або ж “русин”, “руський”, “Русь”. Особливе ставлення до всього того, що “руське” дуже помітне при дослідженні художніх текстів “Хреста на Передилі” як раннього, так і пізнього періоду творчості. Насамперед про те, що події поеми розгортаються на “руських” теренах, свідчать своєрідні перестороги-пророцтва старого сліпого лірника (у “На небі і на землі” його місію покладено на Знахарку). У “Хресті на Передилі” попередження звучить як “*wierzcie, niewierzcie; ja wam to mówię / Co starem okiem i uchem łowię: / Wszak ten obyczaj żyje w Pzyrodzie: / Ze skoro **Tatar na Ruś się wlecze**, / Wprzód morze kawek, wron, kruków ciecze. / Znają to mnodzy **w Ruskim narodzie**, / I wy się rychło o tem dowiecie; / Jeżeli chcecie, ratujcie życie!*” [11, 19], у “Топір-горі” ця оповідь трохи видозмінена: “*Czarna godzina w gości tu leci – / Idę ja stamtąd gdzie **Inguł** rzeka // Zmieszana z **Bohem** do morza płynie: / Tatarska ziemia tam niedaleka. / Byłem na szlakach, co przez pustynie / Od Tatarczyzny na **Ruś** prowadzą. / Widziałem mnogie w*

stepach Tatory... A jest takowy zwyczaj w przyrodzie: / Że kiedy z Krymu albo Nogaja, / Luta pohańców ruszy się zgraja, / Morze wron, kruków leci po przodzie. / Wieśż to nienowa w ruskim narodzie <...> [12, 48]. У цьому контексті знаковою є також розмова галки та ворони перед приходом татар: *“Wrono! Czy byłaś na wielkiej biesiadzie, / Czyś była z nami? / Wrona zaś odrzeczę: / – Gdziebądź po ziemi Tatar stopy kładzie, / Tam moje skrzydło po powietrzu ciecze; / Zaledwie wiosna Ruska się narodzi, / Za Perekopem już ja głodna kracze”* [11, 15] чи особливо символічне звернення волинського ставу до ворогів: *“Srebrną fal płachtą; krów brzuchy umywa, / A na Tatory ze wściekłością pluska. / Znaj dziki wraże, że to ziemia Ruska! / Że tu strumienie nawet mścić się mogą! / Znaj krwawy wraże, że beskarną nogą / Nieprzejdiesz Rusi! O! Uciekaj wraże! / Albo cię ryby, raki w szuwarze, / A gady w bagnie rozbiorą do kości!”* [11, 30].

Так, приміром, крім вищенаведених уривків, знаходимо у цих трьох творах цілу низку звернень поета до волинських жінок та дівчат, котрих він називає “русинками”. У “Хресті на Передилі” поет описує красу волинських дівчат устами хана Іслама: *“Czyż do Jassyru / Nic mi niedacie s tej okolicy? / Psy, nieznajdziecież dla siebie żyru, / A dla mnie krasnej Ruskiej dziewicy?”* [11, 21], або ж співчуває нелегкій долі волинянок у сцені після сплюндрування села татарською ордою: *“A kiedy usta zamyka im twoga, / Działkom swym każą składać ręce drobnem / I o ratunek zebrać Pana-Boga. / Ruskie dziewice, dziewice nadobne / Jzami się myją; zachrypyły ich głosy ...”* [11, 31]. Кілька таких звернень ми зустрічаємо у “Топір-горі” (1852), спершу там, де щирість серця Пазі він порівнює із незабудкою: *“Albo jak twoje Wołynia dziecię: / Serce, jak twoje Rusinko młoda; / Lub, niezabudku, jak twoje kwiecie”* [12, 47], потім в описі жалоби на згарищі після нападу Татарів: *“Ciężko wzdychają i gorzko płaczą; / Na działki patrzą z trwogą, z rozpaczą. / Łzami się myją ruskie dziewice; / Krwią czarodziejskie zaszły źrenice; / Zbolały piersi, zachrypyły głosy; / Wiszą w nieładzie ich piękne kosy <...>”* [12, 67], або ж у зображенні пробудження Пазі зі сні у камені, коли вона у плесі ставу милується своєю красою: *“Nad stawu brzegiem, w locie strzymało / Jasne księżycem zwierciadło wody: / Z uroczej ruskiej wietrznicy giestem, / Rzekła do siebie: “ciekawa jestem, / Czy niema jakiej we wdziękach szkody? / Czy pozna Miły?..””* [12, 77].

У пізнішій драмі-продовженні “волинської повісті” “На небі і на землі” Стара Кума, характеризуючи Ганну, котра перед весіллям Пазі вперто співала сумних пісень говорить: *“Ruskie dziecko; to uparte”* [10, 1035], знову ж таки Знахарка підкреслює особливу вроду “руських” дівчат, розповідаючи волинським селянам про татарську навалу: *“O Tatarach pewno wiecie ... / Że po bozym oni świecie / Uganiają się za wami / Młode ruskie krasawice, / I za wami młodyce”* [10, 1045]. Є й власне авторське звертання до хмар із питанням, що вони несуть із собою на “руську землю”: *“Stójcie! Powiedzcie: co to niesiecie / Na swoich piersiach? Polarną zorzk? / Czy żygające krwią majestaty? / Czy królów we krwi zmaczane szaty? / Nie! – to, na ziemi złapane morze / Krwi Ruskiej, chcecie zanieść do raj!”* [10, 9–10]. Про те, що Томаш Август Олізаровський чітко розділяє “русинів” і “ляхів”, свідчать у творі такі авторські слова, як: *“Tylko Wołyńska ziemia zatętni, / Pod kopytami Tatarskich koni!”*

О Lachy! Jeśli wy już niechętni / Bronić **Ruś biedną**, któż ją obroni?" [11, 22–23], або ж уривок із розмови селян біля вогнища під камінним хрестом: "Ci co czuwali trzy rozmowy wiedli: / Że druga doba jak święty chleb jedli; / Że pany Lachy niepodają ręki, / A **zostawiony lud Ruski** na męki / Marnie przepadnie <...>" [11, 42]. Та все ж таки найбільш промовистим і вагомим свідченням особливого ставлення Томаша Августа Олізаровського до "руської" громади є дуже часто згадуваний польськими критиками уривок із "Топір-гори", присвячений власне, "руському" народу, котрий ми фрагментарно нижче наводимо: "O ty, **serdeczny ruski** narodzie! / Z ludzkiej na oko odarty cechy – / Nigdyś ty w młej nieżył swobodzie: / Nigdyś ty pewnym niebył swej strzechy; / Nigdyś szczęśliwej nieznał pory <...> / Żal, na twój widok, za serce chwyta. / Czy Bóg nad tobą zasiał przekleństwo? / Czy ciebie skazał świat na męczeństwo; / I za swe winy mści się na tobie? <...> / Wiosno zielona! wiosno kwiecista! / Dla drugich krajów edenko ista! / Z czym ty **Wołynia** nawiedzasz stronę? / Co twe przyniosły dłonie zielone? / Klęski, jassyry, mordy, pożary, / Gwałty, łupieże! – też twoje dary? / Odmień się! albo wdziękami swemi / Puszczę i dzikie pola ozdabiaj! / Tam dzikich gości przyjmuj, i zwabiaj! / A święty pokój **ruskiej** daj ziemi!" [12, 55–56]. Свого часу Станіслав Здзярський сказав про нього, що ці промовисті рядки із поеми "Топір-гора" можуть засвідчити, що "народний елемент пояснюється в його (Олізаровського – прим. Н. В.) поезії не модою, а любов'ю до руського люду" [5, 305]. У пізній волинській "мелодрамі" Томаша Августа Олізаровського його "русинки" не лише мешкають в українському селі Передилля на Волині, а й починають співати журливих пісень українською мовою, танцюють українські народні танці. Так, наприклад, Ганна нещаслива у своєму коханні співає пісню "Ой, не ходи Грицю": "Ne chody Hryciu / Na wieczernyci. / Bo na wieczernyci / Diwki czarywnyci. / Kotra diwczyną czarnobrywają, / Taja czariwnycia sprawedlywają" [10, 1033], "mały, mały żal wahi немає / Nechaj – no Hryciu / Nechaj ne bude ni jeji, ni meni. / Nechaj Boch sudył, nechaj kryczat lude!" [10, 1035]. Варто звернути увагу на те, що у рукописі "На небі і на землі" ця пісня кілька разів покреслена і переправлена, очевидно автор у ході написання драми згадував слова пісні, почутої у дитинстві. Оскільки пісня співається українською, то немає сумніву в тому, що автор мав можливість безпосереднього спілкування з українським людом: "Pryszła sobota, Maty doczku była / W nedilu rano zilla kopala / Za szczo ty suko Hrycia struila / A w ponedilok zillia polokala <...>" [10, 1035]. У наступній сцені "волинської" драми Молодиця радить Ганні забути про свої лихі наміри отруїти нареченого Пазі, а натомість із ними затанцювати тропака чи козака: "Gdy ci z głowy sie wyplotą / Liche myśli, dobre wróca: / Może chęci tobą rzucą / Skoczyć z nami do **tropaka** / Lub z Pietrusiem do **kozaka** / Oj! Jycho nie Petrus! / Biłe łyczko, czorny wus" [10, 1040]. Чому ж у поемі, яка є наскрізно українською, у якій вперше поетом-романтиком художньо задокументовано, "живе", знаково "домашнє" художнє змалювання України та відтворення українського народного щоденного "малого" світу (мікрокосмосу), жодного разу не згадується ані назва "Україна", ані "український". Відповідь на це питання можна знайти, якщо звернутися до польських мовознавчих та історичних

розвідок того часу, присвячених вживанню назви “Україна”, “український”, оскільки у XIX столітті тлумачення термінів “Україна” “український” і “Русь” “руський” в літературі польсько-українського “пограниччя” відрізняється від сучасного розуміння даної категорії. Тогочасний польський дослідник Леон Василевський стверджує, що “щодо назви національності наших (польських – прим. Н. В.) співгромадян і південно-східних сусідів, то в нас (поляків – прим. Н. В.) щодо цього панує дуже багато розбіжностей. У Польщі прижилися назви “Русь”, “русин”, “руський” як загальні назви, які однаково використовувалися для означення як південної Русі, так і північно-західної Русі. Русь, котра також обіймала і білоруську територію, протиставлялася Москві, “русини” – “москалям”. Означення “український”, “українний” зберегли локальне значення, **стосуючись лише Київщини**” [15, 388]. Польський історик Юліан Бартошевич теж стверджує, що: “Київ був тоді містом на Волині, оборонною твердиною Речі Посполитої від степів, бо **Україна починалася аж за Дніпром <...>. Україна – це зараз Київщина**, бо задніпрянські землі присвоїли собі назву Малої Русі” [16, 26]. Таку ж думку висловлює і відомий польський мовознавець Казімеж Нітш, стверджуючи, що “із давніх давен ми межуюмо на сході із Руссю. Спочатку ця назва обіймала усіх “русів”, незважаючи на їхні племена та пізніші поділи. Однак у Польщі із часом почали використовувати цю назву на означення насамперед тих із них, що були нашими (поляків – прим. Н. В.) безпосередніми сусідами і значною мірою увійшли до складу нашої держави: **Руссю** стала **Малоросія** і **Білорусь** на противагу до **Москви**, у значенні “великого князівства Московського” котре під візантійським впливом, прагнучи досягнути імперіалістичної мети, у XVI столітті саме свою назву видозмінило на грецький кшталт: **Русь** замінило на Росію” [17, 65]. Окрім цього, він подає у своїй статті “Про назви наших слов'янських сусідів” таку усталену термінологію (станом на 1927 р.) вживання окреслених назв на позначення білорусів, українців та росіян [17, 72]:

Національна назва	<i>Rosjanie rosyjski,</i>	<i>Rusini ruski (rusiński),</i>
Наукова назва	<i>Wielkorusi wielkoruski,</i>	<i>Małorusi małoruski,</i>
Етнографічна (народна) назва	По польськи: <i>Rosjainin, rosyjski</i> По польськи: <i>Rusin, ruski</i>	По російськи: <i>Русский, русский</i> По українськи: <i>Українець, український</i>

Тому, хоч гіпотетично можна погодитися з думкою, що з точки зору польської історіографічної традиції XIX століття “України” як Київщини Томаш Август Олізаровський і справді не бачив, але від того “волинські” повісті не стають менше українськими, як і Волинь, котра незалежно від канонів номінативного окреслення у різних історичних періодах не перестає бути споконвічно українською територією. У новому виданні “Енциклопедії Польської Еміграції та Полонії” дослідниця Веслава Едер зазначає: “Олізаровський Томаш Август народився у 1811 році у с. Войславце Сокальського повіту. <...> Головною рисою його творчості був **патріотизм** і розмаїття **мотивів із коханої Волині**” [18, 470–471]. А це означає, що не тільки Волинь була колискою молодого поета, а й Галичина, тому розуміння

картини світу Т.А. Олізаровського неможливе без врахування авторської локально-територіальної приналежності. "Gente Ruthenus, natione Polonus" – саме таке визначення буде найбільш вірним як у випадку визначення світоглядної ідентифікації для Томаша Августа Олізаровського, так і для переважної більшості поетів "польсько-українського пограниччя" від найдавніших часів і до сьогодення. "Не перестаючи **бути патріотами історичної Польщі** і беручи участь у боротьбі за польську справу, представники "української школи" мали вплив на розвиток національної свідомості і українського патріотизму" [19, 279].

У своєму "українському" пласті творчості автор виходить за межі звичної для нас усталеної категорії "національного", надаючи їй дещо умовне значення. Життя, щоденний побут, вірування, цінності і переконання "мешканців кресів", зокрема, волинського селянства як автентичного представника "своєї" території, стало для Т.А. Олізаровського лабораторією світосприйняття. На думку польського літературознавця Болеслава Гадачека, "'креси" ставлять на письменниках свою печать: на їхньому світосприйнятті і мові, змушують їх більш глибоко сприймати і переживати історію, природу і "іншість". Вони надовго оселяються у самому центрі їхньої свідомості і уяви, у сфері інтелекту і почуттів" [20, 528]. А Марія Островська підкреслює, що "між людиною і місцем її проживання виникає дуже особливий емоційний зв'язок, котрий дозволяє їй почувати себе "освоєно" – усвідомлювати себе "у себе"" [21, 61]. "Українські повісті" Томаша Августа Олізаровського, поета "української школи", учня Кременецького ліцею, талановитого вигнанця, котрий закінчив свою життєву мандрівку у притулку для бідних Св. Казимира в Парижі, є своєрідними світоглядними і екзистенційними експериментами, де автор намагається визначитися із питанням, як ідентифікується для нього поняття "польський", "руський", "волинський", яке місце і роль ці категорії відіграють у його житті. Прикладом такого тріступеневого світоглядного експерименту, довжиною в життя, стали три версії "волинської повісті" "Хрест на Передилі".

Література

1. Grudziński S. Tomasz August Olizarowski / S. Grudziński // Tygodnik Powszechny. – 1879. – Nr. 50. – S. 785–786.
2. Lasecka-Zielakowa J. Powieść poetycka w Polsce w okresie romantyzmu / J. Lasecka-Zielakowa. – Wrocław, 1990. – S. 210.
3. Grabowski M. Ukraińska szkoła i Tomasz Olizarowski / M. Grabowski // Literatura i krytyka. – Wilno, 1839. – S. 58–100.
4. Gryf R. Tomasz Olizarowski / R. Gryf // Echo. – 1879. – Nr. 102. – S. 1–2.
5. Zdziarski S. Pierwiastek ludowy w poezji polskiej XIX wieku / S. Zdziarski // Studia porównawczoliterackie. – Warszawa, 1901. – S. 590.
6. Kamińska A. Epizod Krzemieniecki w życiu i twórczości Tomasza Augusta Olizarowskiego / A. Kamińska // Krzemieniec : Ateny Juliusza Słowackiego / [pod. red. Stanisława Makowskiego]. – Warszawa, 2004. – S. 316–333.
7. Dubiecki M. Tomasz Olizarowski / M. Dubiecki // Przegląd Powszechny. – 1893. – S. 52–69.
8. Kozmian J. Tomasz Olizarowski / J. Kozmian // Kurjer Poznański. – 1879. – Nr. 112.
9. Kozmian J. Tomasz Olizarowski / J. Kozmian // Kurjer Poznański. – 1879. – Nr. 113.

10. Olizarowski T. "Na Ziemi i w Niebie" : драматичний твір Томаша Августа Олізаровського, що зберігається у рукописному відділі Польської Бібліотеки в Парижі / T. Olizarowski. – Шифр BPP. – № 102. – Акс. 95/1 (BPP 102, Т. I.).
11. Olizarowski T. Krzyż w Peredyłu – Esercycije poetyckie / T. Olizarowski. – Londyn, 1839. – S. 5–55.
12. Olizarowski T. Topir-Góra – Dzieła Tomasza Olizarowskiego / T. Olizarowski. – Wrocław, 1852. – Т. II. – S. 42–88.
13. Kreczunowicz P. "za wolność ukraińską i laszą" : Obraz Ukrainy w "Złotej Hramocie" Józefa Jobodowskiego" / P. Kreczunowicz // Ruch Literacki. – 1992. – Z. 1–2. – S. 59–72.
14. Федоренко Д. (Пантелеймон Куліш) Топір-гора ; Волинська дума / Д. Федоренко // Правда. – Львів, 1868. – Р. 2. – S. 307–322.
15. Wasilewski L. Ruski, rusiński czy ukraiński? / L. Wasilewski // Sprawy Narodowościowe. – 1927. – Nr. 4. – S. 388–392.
16. Bartoszewicz J. Co znaczyła i gdzie była Ukraina? / J. Bartoszewicz // Biblioteka Warszawska. – 1864. – Т. II. – S. 1–26.
17. Nitsch K. O nazwy naszych słowiańskich sąsiadów : Rusini czy Ukraińcy? / K. Nitsch // Język Polski. – 1927. – R. 12. – S. 65–72.
18. Eder W. Encyklopedia polskiej emigracji i Polonii / W. Eder. – Т. 1 : A–E. – Toruń, 2003. – Т. 3. – S. 490.
19. Дорошенко Д. І. Нарис історії України / Д. І. Дорошенко. – К., 1991. – Т. II. – 350 с.
20. Hadaczek B. O literaturze kresowej (jej mitach i metodologii) / B. Hadaczek // Ruch literacki. – Kraków, 1998. – Z. 4 (229). – S. 525–543.
21. Ostrowska M. Człowiek a rzeczywistość przestrzenna. – Szczecin, 1991. – S. 274.

Анотація

У статті відображені проблеми літературного дослідження "руського" (ruthenus) мотиву в "волинській повісті" Томаша Августа Олізаровського "Хрест на Передилі" ("Krzyż w Peredyłu"). Аналізується контекст уживання поетом назв "волинський", "український", "руський" (ruthenus) та їх значення для ідентифікації авторського світобачення та територіальної приналежності.

Ключові слова: волинський, руський (ruthenus), література межі, "українська школа", експеримент світобачення, територіальна приналежність.

Аннотация

В статье отображаются проблемы литературного исследования "русского" (ruthenus) мотива в "волинской повести" Томаша Августа Олизаровского "Крест на Передыле" ("Krzyż w Peredyłu"). Анализируется контекст употребления поэтом названий "волинский", "украинский", "русский" (ruthenus) и их значение для идентификации авторской мировоззренческой и территориальной принадлежности.

Ключевые слова: волинский, русский (ruthenus), литература пограничья, "украинская школа", мировоззренческий эксперимент, территориальная принадлежность.

Summary

The article reflects problems of literature research of ruthenian motive in the "Volyn tale" by Tomash August Olizarovski "A Cross on Peredyl" ("Krzyż w Peredyłu"). The article analyzes the context of the poet's usage of the notions "Volyn", "Ukrainian" and "ruthenian" and their meaning in terms of identification of the author's world outlook and territorial belonging.

Keywords: Volyn, ruthenian, literature, border, "Ukrainian school", world outlook experiment, territorial belonging.